

ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ У ПОЛЬЩІ

У статті здійснено аналіз сутності понять "екологічна освіта" та "екологічне виховання", розглянуто теоретичні аспекти змісту, мети, завдань зазначеної роботи з учнівською молоддю. Проаналізовано стан сучасної екологічної освіти та виховання з учнями в Польщі. Розкрито діяльність найбільш відомих польських екологічних організацій у здійсненні окресленої роботи.

Ключові слова: екологія, екологічна освіта та виховання, охорона природи, форми екологічної роботи, учнівська молодь, зарубіжний досвід, екологічні організації.

Загострення екологічної кризи на планеті зумовило усвідомлення людством негативного впливу власної діяльності та інтенсивного здійснення пошуку різних шляхів виходу з цієї ситуації. У зв'язку з цим здійснюються масові природоохоронні заходи, конференції, симпозиуми, створюються організації на захист довкілля. Виходом із цієї ситуації є гармонізація взаємозв'язків природи й людини, коли людина почне жити за законами природи й не буде їх порушувати. Стосунки з природою повинні бути "толерантними", гуманними, дбайливими, обережними, відповідальними. Окрім цього, з метою подолання протиріч у системі "людина-природа", потрібно формувати нові моральні установки, культуру поведінки, ставлення до природи, тип екологічної свідомості, викорінювати хибну думку про невичерпність природних ресурсів і споживацький примітивізм щодо природи взагалі.

Переважна більшість розвинених країн світу усвідомлюють значущість екологічної освіти та виховання у збереженні природного середовища. Підтвердженням цього є ухвала низки наказів, постанов, виділення окремого фінансування на діяльність державних і громадських організацій, проведення моніторингу екологічних проблем. Так, охорона природи в Польщі здійснюється з X ст., після видання указу щодо збереження певних видів рослин і тварин. Прикладом є укази Сигізмунда III проти надмірного вирубування лісів та Владислава Ягайла – про обмеження полювання й охорону дубів і тисів [2, с. 195].

Аналіз наукових джерел показав, що проблеми взаємовідносин людини й природи завжди привертали увагу дослідників як минулого, так і сучасності. Так, філософські питання природознавства є об'єктом студій сучасних українських філософів, а саме: В. М. Гушкова, П. С. Дишлявого, О. К. Кедровського, А. П. Маркевича, І. Г. Підоплічного, К. М. Ситника,

Р. В. Чаговця та ін. Проблеми відносин людини й природи посідають значне місце в роботах вітчизняних педагогів О. І. Вишневського, І. Д. Зверева, В. С. Крисаченка, Н. А. Пустовіт, І. Т. Суравегіної, М. І. Самойленко та ін.

Сутність понять "екологічна освіта" та "екологічне виховання" визначається в працях В. Ю. Бережок, В. В. Вербицького, Т. В. Кучера, Г. П. Пустовіта, С. В. Сапожнікова, В. В. Танської, а також у низці інших робіт.

Питання екологічної освіти та виховання відображені в компаративних дослідженнях вітчизняних учених: В. В. Вербицького та Г. П. Пустовіта (Україна), С. С. Червонецької та Т. П. Кучая (Велика Британія), І. В. Рудковської (Німеччина), Н. В. Заїченка та М. С. Шведа (США) та ін.

Формулювання цілей роботи. Сьогодні одним із пріоритетних напрямів системи навчання є вдосконалення екологічної освіти та виховання. Фундамент особистості закладається в дитинстві, де першочергова роль належить сім'ї. Проте її подальше становлення відводиться формальній і неформальній освіті, у зв'язку з тим що розвиток особистості тут реалізується безперервно й послідовно, комплексно на міжпредметній основі. Тому ефективним засобом формування екологічно свідомої особистості є організація зазначеної роботи з залученням учнів до різноманітних її форм здійснення. У зв'язку з цим **метою нашої статті** є розкриття сутності екологічної освіти та виховання, визначення їх мети, завдань, аналіз та виокремлення напрямів, форм організації зазначеної роботи в Польщі.

Результати дослідження. Слід зазначити, що сучасна екологічна освіта та виховання сповнена прагматизму: у світі нараховується велика кількість підручників із охорони природи, але всі вони розглядають природні ресурси (охорона ґрунту, води, а не природи). Тому для вирішення екологічних проблем необхідні нові форми екологічної освіти та виховання.

У науковій літературі існує значна кількість тлумачень поняття "екологічна освіта" й "екологічне виховання", і всі вони окреслюють широке коло робіт. Використовуючи категоріальний аналіз, ми з'ясували сутність зазначених понять.

Так у науковій літературі "екологічне виховання" пояснюється як системна педагогічна діяльність, форма людського спілкування; процес цілеспрямованої, систематичної, організованої взаємодії вихователя і вихованця, спрямовані на формування свідомого ставлення до сприйняття навколишнього світу, почуття особистої відповідальності за діяльність, розвиток у людини культури взаємодії з природою, уміння й бажання активно захищати, покращувати природне середовище (готовність до природоохоронної діяльності) [9, с. 16–17].

На думку Г. П. Пустовіта, "екологічне виховання" – це безперервний навчально-виховний процес, що не має часових меж, спрямований на формування цілісності особистості, етичних норм, її моральних переконань щодо дбайливого ставлення до природи та відповідальності за власну діяльність і майбутнє природного середовища. Н. В. Лисенко вважає, що "екологічне виховання" є важливим компонентом у формуванні основних світоглядних якостей людини [6, с. 60].

На нашу думку, спираючись на попередні визначення, вважатимемо, що "екологічне виховання" – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на формування ціннісних установок, світоглядних орієнтацій, особистісного ставлення до сприйняття природи, екологічних уявлень про складність системи внутрішніх взаємовідносин у природі, почуття особистої відповідальності за дії, уміння і бажання активно захищати, покращувати природне середовище, розв'язувати екологічні завдання, формування екологічної культури особистості [9, с. 16]. Відповідно метою екологічного виховання учнів є цілеспрямоване формування екологічної свідомості (міцних екологічних знань, розуміння та органічного взаємозв'язку і єдності людини з навколишнім середовищем, ролі природи в житті людей), екологічної культури й мислення, необхідність охорони природи, виховання особистої відповідальності за стан довкілля, яке може здійснити синтез наукового знання та етичного ставлення до навколишнього середовища [9, с. 16].

Із-поміж основних завдань, які стоять перед екологічним вихованням, доцільно виокремити такі: сприяти накопиченню, систематизації екологічних знань, формувати розуміння необхідності гармонії людини й природи, виховувати любов до природи, прагнення берегти, примножувати її. Також результатами екологічного виховання повинен стати розвиток емоційної сфери, формування екологічної свідомості, культури людини з глибокими знаннями про природне середовище, екологічним мисленням і відповідальним ставленням до природи (умінням і бажанням активно захищати, покращувати й примножувати природні багатства) та набуття знань і досвіду з природоохоронної роботи [9, с. 16].

Аналіз наукових праць, дозволив установити, що "екологічна освіта" – це комплекс екологічного виховання, навчання й пропаганди, що формує в людини екологічний світогляд, культуру й озброює її знаннями про місце людства в природі та спонукає до раціональних форм діяльності по відношенню до природи. Сутність екологічної освіти полягає в тому, що це неперервний процес засвоєння знань, умінь, понять, цінностей, спрямований на осмислення взаємозв'язків між людьми, їх культурою і довкіллям, який сприяє прийняттю екологічно доцільних рішень, засвоєнню відповідальних правил поведінки в навколишньому природному середовищі [6, с. 59].

Окрім цього, у науковій літературі окреслено мету екологічної освіти, яка полягає не лише в усвідомленні новітніх науково-екологічних розробок і досягнень, а й у формуванні: нового екологічного мислення, яке сприятиме етичному ставленню до навколишнього середовища (Л. Б. Лук'янова); екологічної культури особистості (І. Д. Зверев); екоцентричного типу екологічної свідомості (С. Д. Дерябо, В. А. Ясвін); практичного досвіду природокористування й компетентного прийняття рішень, що буде сприяти стійкому соціально-екологічному розвитку й екологічній безпеці країни і світу (І. Г. Павленко); громадянина Всесвіту, здатного безпечно та щасливо проживати у світі, безперервно удосконалювати його, не шкодячи розвитку і життю наступних поколінь, співіснувати на планеті на засадах партнерства не лише з людьми, а з усіма живими істотами, поєднувати зусилля для збереження всіх форм життя на землі (Н. В. Гнилуша); готовності відповідально ставитися до природного середовища, виховання екологічно усвідомленої поведінки [9, с. 18].

Отже, потреба в екологічній освіті та вихованні пов'язана з необхідністю забезпечення сприятливого середовища життя людини. "Людина є єдиним створінням, яке може керувати і маніпулювати навколишнім середовищем, руйнувати або зберігати його... Знання наслідків впливу на навколишнє середовище являє собою важливий елемент людської культури. Теперішнє і майбутнє природи великою мірою визначається людиною. У свою чергу, дії, які зробить людина, визначаються її освітою. Екологічна освіта дає можливість зробити крок до тривалого планування взаємовідносин між людиною і природою" [6, с. 18].

Таким чином, завдання екологічної освіти полягають у формуванні морально-етичних взаємовідносин між людиною і природою; системи знань та вмінь, навичок і стратегій взаємодії з природою; здорового способу життя як складової екологічної культури, основи екологічного самозбереження; "розумних", екологічно виважених і доцільних потреб життєдіяльності; генераційних поглядів – відчуття відповідальності перед минулими і прийдешніми поколіннями за наслідки своєї діяльності; умінь оцінювати і прогнозувати наслідки будь-якої діяльності, пов'язаної із втручанням у природне середовище; активного залучення молоді до безпосередньої природоохоронної та дослідницької роботи в природному середовищі. У зв'язку з цим реформування світової системи освіти відбувається з урахуванням тем екологічного компонента, а вона сама спрямована на зміну ставлення людини до свого здоров'я і до навколишнього середовища як необхідної умови його збереження і зміцнення [2, с. 195].

Нині в зарубіжних країнах виокремлюють три моделі екологічної освіти, зокрема монопредметна, багатопредметна та комбінована [5, с. 138]. Найменш значущою в екологічній освіті є монопредметна

модель, в основі якої лежить обов'язкове вивчення спеціального курсу екологічного змісту. Історичний досвід навчання доводить, що викладання однієї екологічної дисципліни не в змозі вирішити завдання екологічної освіти молоді. У свою чергу, багатопредметна модель базується на принципі екологізації, який передбачає включення до багатьох навчальних дисциплін екологічних аспектів. Недоліком зазначеної моделі є відсутність базових знань із екології, незначний відсоток матеріалу екологічного змісту та підпорядкованість вивчення екологічних питань змісту і логіці основної дисципліни.

Тому найефективнішою моделлю екологічної освіти є комбінована. Зазначена модель потребує екологізації усіх навчальних дисциплін із обов'язковим оволодінням молоддю базовими знаннями з екології та впровадження спеціалізованих освітніх курсів екологічного спрямування. Так, починаючи з 70-х років ХХ ст. до планів загальноосвітніх шкіл Польщі було введено спеціальні предмети "Охорона природи" та "Суспільство – природне середовища" [9, с. 36].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що на сучасному етапі екологічна освіта та виховання в Польщі реалізується на двох рівнях: формальному і неформальному. До першого належать освітні заклади різного рівня (школи, коледжі, університети) та курси підвищення кваліфікації. Формальна екологічна освіта спрямована на орієнтацію підростаючого покоління до розв'язання екологічних проблем шляхом інтеграції знань із різних галузей науки та інноваційних форм, методів та засобів навчання [5, с. 142]. Відповідно до другого рівня – установи, що забезпечують зазначену роботу на громадських засадах (громадські рухи, фонди, музеї, центри) та засоби масової інформації [8].

Важливою ланкою екологічної освіти та виховання є шкільна тому, що саме в цей період активно відбувається становлення особистості учня. Результати дослідження психологів і фізіологів доводять, що учні характеризуються збільшенням фізичної сили, що сприяє залученню їх до більш тривалої систематичної навчально-трудової діяльності еколого-природоохоронного спрямування. Це, у свою чергу, дозволяє залучати їх до виготовлення інструментів, вимірювальних приладів та інших знарядь праці, працювати на пришкільних навчально-дослідних ділянках, у куточку живої природи, на екологічній стежці, виводити нові сорти сільськогосподарських культур, проводити постановку дослідів і спостережень, брати участь в екологічних таборах, походах і екскурсіях [9, с. 63–65].

Учні характеризуються активізацією допитливості, самостійності, потягу до невідомого, схильності до експериментування (написання доповідей, розв'язування задач проблемного характеру, проведення дослідів і спостережень, аналіз результатів та пошук шляхів вирішення

проблемних ситуацій та екологічних задач). Їх не задовольняє процес засвоєння відомостей у готовому, закінченому вигляді, вони намагаються самостійно перевірити їх достовірність, переконатися у правильності суджень. Учні не задовольняються шкільними знаннями, а прагнуть набувати їх і в позакласний час у процесі написання наукових робіт, проведення натуралістичних дослідів і спостережень, участі в засіданнях натуралістичних гуртків та круглих столів [9, с. 62–65].

У шкільному віці особливо виражений інтерес до природи, спостерігається тягіння до практичної взаємодії з нею. Таким чином, складаються сприятливі умови для формування екологічності поведінки, тому важливо залучати школярів не тільки до теоретичного вивчення природи, а й до активних дій щодо її охорони та поліпшення. Учні з задоволенням беруть участь у різних природоохоронних заходах (екологічні акції, рейди, виступи агітбригад та ін.).

Розвиток уваги й зосередженості в учнів сприяє формуванню здатності самостійно, систематично спостерігати тривалий час, концентрувати увагу на деталях об'єктів. Школярі можуть утримувати кімнатних птахів або доглядати за акваріумом, скрупульозно і терпляче фіксувати зміни розвитку окремих рослин на шкільній ділянці, робити це без нагадування старших, фіксувати їх через визначені проміжки часу, повторювати одні й ті самі спостереження декілька разів. Однак виконання завдань еколого-натуралістичної роботи повинно викликати в учнів інтерес і не вимагати занадто багато часу, що може спричинити переключення уваги на інший вид діяльності. Тому доцільно пропонувати учням завдання проблемного характеру, пошукові завдання, екологічні задачі [9, с. 63].

Активний розвиток мовлення учнів школи сприяє активній участі в написанні рефератів, повідомлень на екологічну тематику, виступах із науковими доповідями, пропагандистській еколого-натуралістичній роботі під час діяльності екологічного театру, екологічних агітбригад, фестивалів, акцій. Також цей віковий період сприятливий для розвитку екологічної свідомості, оскільки в цей час в учнів відбувається переосмислення власного ставлення до світу й самого себе, усвідомлення власних потреб і мотивів та розвиток свідомої поведінки. З цією метою їх потрібно залучати до виконання конкретних природоохоронних заходів (моніторинг природного середовища, екологічні конкурси, вікторини, ігри, виконання творчих завдань) [9, с. 61–63].

Отже, фізіологічні та психологічні новоутворення учнів значною мірою є сприятливими для активного залучення їх до участі в еколого-натуралістичній роботі. Тому важливість і різноманітність форм екологічної освіти та виховання і еколого-натуралістичної роботи спричинили інтерес щодо специфіки зазначеної проблеми в Польщі.

Сучасна шкільна екологічна освіта і виховання Польщі спрямована на вивчення методів та способів захисту навколишнього середовища; формування навичок спостерігати за явищами в екосистемах; передбачення та оцінювання наслідків діяльності людини у природі; формування емоційного ставлення до явищ і об'єктів природи [1, с. 171; 10; 14].

Починаючи з початкової школи учні вивчають курс природознавства, а у середній школі – біологію, географію, фізику, хімію [1, с. 171]. Аналіз польських навчальних планів школи та гімназій засвідчив відсутність предмета "Екологія", є лише освітня дисципліна "Природознавство", яка у гімназійних класах диференціюється на біологію, географію, хімію, фізику [1; 12]. У зв'язку з цим дисципліну "Екологія" учні вивчають у позаурочний час на екологічних гуртках ("Любителі охорони природи") [1; 11].

Окрім нормативних дисциплін, передбачених навчальними програмами, Міністерством національної освіти Польщі рекомендовані до використання авторські програми з екології: "Екологія для 1–3 кл.", "Програма екологічної освіти для 1–3 класів початкової школи" (Б. Богуска); "Пропозиція шляху екологічної освіти в 4–6 класах середньої освіти" (В. Вероніка) [1, с. 171–172; 14].

Зазначені програми спрямовані на пробудження потреби, зацікавленості учнів школи до контакту з природою, формування почуття відповідальності за стан навколишнього природного середовища, умінь та навичок його збереження; активної участі в розв'язанні екологічних проблем місцевого характеру; аргументування впливу забрудненої природи на стан здоров'я, оволодіння інформацією про екологічні проблеми місцевості де вони проживають [14]. Отже, основна увага при викладанні у школі вказаних авторських екологічних програм спрямована на пізнання природи та її важливості в житті людини.

На відміну від школи, у гімназіях Польщі метою екологічної освіти і виховання є поширення знань про вплив людської діяльності на стан навколишнього середовища, прищеплення дбайливого ставлення до неї, шляхом оволодіння системою екологічних знань під час спостережень та досліджень у природі та організації туристсько-краєзнавчих подорожей [1, с. 173].

Ураховуючи важливість екологічної освіти та виховання для різнобічного розвитку учнівської молоді та задоволення їхніх інтересів, започатковано низку форм її здійснення. Існує значна кількість класифікацій форм роботи, наприклад: за об'єктом впливу чи кількістю учасників діяльності (індивідуальні, групові, масові); за загальною спрямованістю діяльності школярів (навчально-пізнавальні, природоохоронні й науково-освітні); на основі періодичності проведення (систематичні й епізодичні); індивідуальні

заняття, епізодичні групові заняття, групові заняття, масові (колективні) натуралістичні заходи [9, с. 64].

Однак для нашого дослідження більш доцільною є класифікація форм роботи, розкрита у працях О. А. Хлебосолова. Від частоти застосування у шкільній практиці, вони виокремлюють традиційні й нетрадиційні форми роботи натуралістичного характеру. До числа традиційних форм належать ботанічні й зоологічні екскурсії, сезонні спостереження за життям природи й діяльністю людини, вивчення взаємозв'язків живої й неживої природи. Окрім них, протягом багатьох десятиліть у школах із успіхом проводяться біологічні заходи природоохоронної тематики, такі як "День птахів", "День Землі", котрі супроводжуються масовим виходом дітей у парки, сквери, на береги водойм, відвідуванням унікальних природних об'єктів. Великий інтерес у школярів викликають також науково-пізнавальні заходи, наприклад, виїзні наукові конференції, зустрічі з ученими-біологами, які працюють у різних організаціях, у тому числі на збережуваних природних територіях. Зазначені форми екологоосвітньої роботи бувають як індивідуальні, групові, так і масові [9, с. 65].

Екологічна освіта та виховання польської молоді здійснюється різними формами, однак найпоширенішими є такі, що мають теоретичний характер, а саме: конкурси, кампанії, волонтеріат, "зелені" школи, інтерв'ю, експозиції та ін. Учні беруть активну участь у акціях охорони природи, поширення листівок, афіш, плакатів, організації тематичних виставок, облаштуванні куточка природи, ведення радіо й телепередач, часописів. Великою популярністю у польських освітніх закладах користуються екологічні свята та Дні екології, які проводяться на лоні природи. Окрім указаних, значний ефект дають форми роботи, які мають образний та практичний характер – це комп'ютерні ігри та програми екологічного спрямування, екологічний експеримент і проект та ін. [1, с. 174; 7; 11].

Однак найефективнішими формами екологічної освіти є спостереження і досліді під час прогулянок чи експедицій, які дають можливість учневі безпосередньо контактувати з природою. Зазначені форми роботи спрямовані на охорону природи, покращення середовища шляхом упорядкування територій, вирощування рослин і тварин [7].

Зокрема зусиллями польських дітей було створено порадник-відхідник із переліком небезпечних відходів поблизу шкіл та місць проживання. Організовано пункти прийому батарейок, лампочок, опубліковано брошури та фотографії з описами своїх досліджень. Прикладом є видана брошура "Екоштучки" (м. Варшава), яка пропагує швидке та екологічне прибирання вдома без використання хімічних засобів [7].

Удосконалення знань і вмінь учнів, пізнання та збереження природи можливе завдяки діяльності тематичних гуртків: "Ліс та його мешканці",

"Роль лісу", "Вода – основа життя. Охорона вод", "Економічне використання електроенергії та води" [1, с. 173]. На базі гімназій діють гуртки "Зелені легені Польщі", "Екологія та здоров'я", "Природні ресурси, та їх раціональне використання", "Людина і біосфера" [10].

Протягом останніх років до екологічної освіти та виховання молоді активно залучаються неурядові організації (рухи), регіональні екологічні центри, торгові фірми. Вони організують конференції, семінари, ярмарки, курси підвищення кваліфікації, фестивалі, кампанії, навчальні екологічні стежки як для учнів шкіл, так і для місцевого населення, з метою акцентування уваги до пам'яток природи, виявлення та вирішення екологічних проблем регіонального масштабу. Також вони сприяють реалізації освітньо-просвітницьких програм серед учителів та молоді. Наприклад, програма "Польова екологічна освіта" спрямована на залучення вчителів до практичної екологічної роботи. Учителям проводять майстер-класи, де вони виконують практичні й лабораторні роботи на екологічній стежці, що сприяє систематизації та поглибленню теоретичних екологічних знань. Згодом набуті знання та вміння вчителі впроваджують у роботу з учнями шкіл [3].

Окрім того, екологічні центри організують загальнопольські майстер-класи на тему "Пізнай, оціни і бережи свою природу", фестиваль до Міжнародного дня охорони природи "Діти як шанс для забрудненого навколишнього середовища", кампанію "Прибирання світу – Польща" (акції прибирання сміття на територіях загального користування – ліс, річка, вулиці, парки), екологічний ярмарок "Еко-TOR" (рекламування обладнання і технологій щодо попередження деградації навколишнього природного середовища) [3]. Також Центр екологічних заходів "Джерела" організовує екологічні школи, проводить конкурс "Друге дно H₂O", День біорізноманіття, похід у природу з подальшим оформленням учасниками фоторепортажів та публікацією їх на інтернет-сторінці [7].

До екологічної освіти і виховання молоді активно долучаються торгові фірми, які організують екологічні виставки з метою поширення інформації екологічного змісту, пропагування природовідновлювальних технологій освоєння і збереження природного середовища. Зокрема польська фірма Mentor Premium, презентувала інноваційні конструкції (лавочки і столи для відпочинку з елементами екологічної інформації), освітні панелі на тему природоохоронної діяльності (сортування сміття). Такі конструкції можна встановлювати в зелених зонах відпочинку, лісах, парках, ботанічних садах, обабіч велосипедних трас і автостоянок [4].

Осередки польських екологічних центрів організують низку семінарів: "Узгодження природоохоронного нормативно-правового поля Польщі згідно з європейськими стандартами", "З екологією щодня" – спрямованих на поширення екологічних знань в аспекті поліпшення

гігієнічних умов, рекламування здорового способу життя та донесення екологічних проблем місцевого характеру до свідомості людей [3]. Отже, зазначені факти доводять, що вказані організації здійснюють активну екологічну освіту різних верств населення.

Значний внесок в екологічну освіту молоді мають громадські екологічні організації (рухи), а саме: Польський екологічний клуб, Ліга охорони природи, Федерація зелених, Захисники прав тварин та вегетаріанського руху, Польське товариство охорони дикої природи та ін. Наприклад, Польський екологічний клуб (1980 р.) здійснює екологічну освіту серед підростаючого покоління шляхом пропаганди щодо залежності якості життя людини від раціонального використання природних ресурсів та збереження рівноваги між навколишнім середовищем і розвитком цивілізації [2, с. 195].

У свою чергу Ліга охорони природи (1989 р.) організовує роботу клубів та гуртків при дошкільних закладах, школах, гімназіях. Екологічні заходи організовані Лігою спрямовані на формування у молоді дбайливого ставлення до природи, популяризацію знань про природу та її охорону, заохочення до активної природоохоронної роботи, дотримання екологічних законів. Окрім того, Ліга щомісяця видає для шкільних закладів журнал "Природа Польщі", у якому порушуються проблеми охорони природи й розповідається про світ тварин, рослин та грибів [2, с. 196].

Зазначені неурядові громадські організації організовують "зелені" школи, які передбачають кількадевні виїзні екскурсії у місця з мальовничими куточками природи. Так, у лісництві м. Торунь у рамках волонтерату діє лісова школа, учасники якої беруть активну участь у акції "Країна ромашки". Суть її полягає в тому, що учнівські команди виконують завдання уявних персонажів (сільський господар, пустельник, лісовий дідусь, гончар) і таким чином отримують інформацію про екологічні проблеми свого регіону, шукаючи можливі шляхи їх вирішення [7]. Працівники Польського мисливського об'єднання систематично проводять із учнями шкіл та гімназій зустрічі, відкриті уроки в лісі, дитячі дні на стрільбищах, природничі олімпіади [4].

Також за останні десятиліття на території Польщі активізувалася діяльність молодіжних екологічних громадських організацій, їх діяльність спрямована на організацію цікавої екологічної роботи з дітьми та молоддю. Наприклад, Скаутський рух із охорони довкілля "Зелена бригада", Природне товариство "Лелека". Указані організації допомагають підростаючому поколінню усвідомити себе частинкою світу природи шляхом активної участі у дослідницькій роботі, природоохоронних акціях [2, с. 197; 12].

Важливу роль у формуванні природоохоронної позиції молоді Польщі відіграє навчально-виховна урядова програма "Молодь пізнає, оцінює і піклується про природу". Реалізація зазначеної програми відбувається шляхом організації курсів підвищення кваліфікації вчителів із метою ознайомлення їх із новітніми формами і методами поліпшення екологічної освіти молоді та формування вмінь активізації пізнавальної діяльності учнів; зустрічей учителів та учнів із провідними науковцями в галузі екології та представниками природоохоронних служб; активного залучення учнівської молоді до природоохоронної діяльності, моніторингу екологічних систем та наукових досліджень із подальшою презентацією результатів (виставки, диспути, конкурси, фестивалі та ін.) [3].

Також екологічна освіта молоді в Польщі здійснюється різними фондами. Так, Фондом м. Вроцлав, регулярно проводиться екологічний захід "Листи до Землі", який передбачає написання листів дітьми про чисте довкілля, перегляд експонатів та презентацій. Щорічно у вересні, фонд "Наша земля" під керівництвом дирекції шкіл організовує захід "Прибирання світу", під час якого учні збирають, сортують сміття у населених пунктах та їх околицях [7].

Отже, аналіз досвіду екологічної освіти і виховання з учнівською молоддю у Польщі свідчить, що вона здійснюється як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях і є багатогранною. У свою чергу, екологічна освіта та виховання мають значною мірою відображати національні особливості, проте не бути замкненими та ізольованими, а акумулювати найкращі здобутки інших країн та інтегруватися у світовий простір. Тому ми переконані, що досвід екологічної освіти і виховання з учнівською молоддю Польщі є прийнятним для України.

Список використаних джерел та літератури

1. Гуран С. Особливості програм екологічного спрямування в навчальних закладах Польщі – Режим доступу до ресурсу : http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_63/36.pdf – Назва з екрану.
2. Гуран С. Формування екологічної освіти серед молоді в діяльності громадських екологічних організацій Польської республіки // Педагогіка вищої та середньої школи.— 2013.— Вип. 38.— С. 194–198.
3. Демешкант Н. А. Роль сільськогосподарських дорадчих служб Польщі в еколого-просвітницькій діяльності / Н. А. Демешкант // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес.— 2013.— Вип. 181 (2).— С. 123–127 – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_econ_2013_181%282%29_25 – Назва з екрану.

4. Еко-виховання польського суспільства, Чи як поляки навчають дітей берегти довкілля – Режим доступу до ресурсу : <http://energolife.info/ua/2017/Science/5419/%D0%95> – Назва з екрану.
5. Лук'янова Л. Зарубіжний досвід екологічної освіти – Режим доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua/8363/1/%D0%97%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1.%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3.%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf> – Назва з екрану.
6. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія / Г. Пустовіт.— К.— Л. : Альма-матер, 2004.— 540 с.
7. Сенярска Є. В Польщі використовуються різні напрями екологічної освіти – Режим доступу до ресурсу : <http://infomost.org/libview.php?l=ru&id=4&id=373&t=/obsectvo/va-cenearcika-v-polis-vikorictovuiuticea-rzn-napreamki-ekologicno-ocvti> – Назва з екрану.
8. Сірко І. Особливості екологічної освіти у вищих закладах зарубіжних країн – Режим доступу до ресурсу : http://library.udpu.org.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2011/2011_1_14.pdf – Назва з екрану.
9. Сорочинська О. А. Підготовка майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сорочинська Оксана Андріївна.— Житомир, 2017.— 305 с.
10. Bereza Joanna, Michał Szczepanik. Program ścieżki ekologicznej w gimnazjum, Wojewodzki ośrodek metodyczny.— Częstochowa, 2002.
11. Sadowska S., Edukacja ekologiczna w gimnazjum realizowana w ramach zajęćpozaekcyjnych, 2010.— Режим доступу до ресурсу : <http://awans.szkoła.net/> – Назва з екрану.
12. Szkolny plan nauczania w gimnazjum – przykład wraz z kalendarzem wydarzeń w roku 2009 / 2010.— Режим доступу до ресурсу: http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/6_ramowy_plan_gimnazjum_v2.pdf – Назва з екрану.
13. Program zajęć "Ekologia", J. Jesionowska, 2007 – Режим доступу до ресурсу : <http://www.profesor.pl/publikacje-top,22,program-nauczania,7,ekologia> – Назва з екрану.
14. Propozycja ścieżki edukacji ekologicznej realizowanej w klasach 4–6 szkoły podstawowej, Wojciech Przetacznik, 2008.— Режим доступу до ресурсу : <http://www.profesor.pl/publikacje-top,22,programnauczania,7,ekologia> – Назва з екрану.

***Oksana Soroczyńska. Doświadczenie w edukacji ekologicznej i wychowaniu
młodzieży w Polsce.***

Artykuł analizuje istotę pojęć "edukacja ekologiczna" i "wychowanie ekologiczne", bada aspekty teoretyczne treści, cele i zadania pracy z młodzieżą studencką. Przeanalizowano stan nowoczesnej edukacji ekologicznej i wychowania uczniów w Polsce. Przedstawiono działalność najbardziej znanych polskich organizacji ekologicznych w realizacji określonej pracy.

Słowa kluczowe: ekologia, edukacja ekologiczna, wychowanie ekologiczne, ochrona środowiska, formy pracy ekologicznej, młodzież uczniowska, doświadczenia zagraniczne, organizacje ochrony środowiska.

***Oksana Sorochynska. Experience in ecological education and training with
pupils in Poland.***

The article analyzes the essence of the concepts of "ecological education" and "ecological training", examines the theoretical aspects of the content, goals and objectives of the work with pupils. The state of the modern ecological education and training with pupils in Poland is analyzed. The activity of the most well-known Polish environmental organizations in the implementation of the work is revealed.

Keywords: ecology, ecological education and upbringing, nature protection, forms of ecological work, pupils, foreign experience, environmental organizations.